

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ОЗДОРОВЧОГО ТИПУ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розкрито важливість та своєчасність аналізу функціональної структури туристсько-рекреаційних систем дитячого оздоровчого типу на території Чернівецької області. Подано загальну характеристику дитячих оздоровчих таборів сезонної дії. Запропоновано створення туристично-рекреаційного кластеру на базі дитячих оздоровчих закладів Чернівецької області.

Ключові слова: туристсько-рекреаційна система, рекреаційна географія, дитячі оздоровчі заклади, туристичний кластер.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вперше обґрунтовано поняття про рекреаційну систему як об'єктивне та соціальне, за своєю функціональною суттю, утворення було сформульовано В.С. Преображенським, що стало першим кроком на шляху становлення рекреаційної географії. У системі народного господарства рекреаційна система являє собою одну із підсистем, яка виступає як єдине ціле та володіє визначеним набором суспільно необхідних рекреаційних функцій. У цьому плані рекреаційна система виступає як рівнозначна з системами матеріального виробництва (промислового, сільсько-господарського, аграрно-промислового, транспортна) і системою невиробничої сфери.

На сучасному етапі розвитку суспільства територіальна організація зазнає значних змін не лише на глобальному і національному, але і на регіональному і локальному рівнях. Ці зміни прямо впливають на формування та функціонування територіальних рекреаційних систем (ТРС), що проявляється у змінах їх меж, включення нових елементів підсистем. Зі стрімким розвитком сфери рекреації та туризму дедалі більше науковців оперують поняттям "територіальна туристсько-рекреаційна система" та використовують новітні методи їх дослідження. Зважаючи на властивість територіально-рекреаційних систем до динамічного розвитку, актуальним залишається питання їх систематичного моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага науковців приділяється питанням вивчення територіальних туристсько-рекреаційних систем регіонів, їх функціонування, розвитку та складу. М.А. Саранча підкреслює важливість аналізу туристсько-рекреаційних систем як комплексного суспільно-природного утворення. Визначення економічної ефективності функціонування рекреаційних систем та управління розвитком системи, також вважають доцільним використовувати у дослідженнях І.Ю. Швець та Н.Ю. Гаценбиллер.

Особливо наукові публікації спрямовані на використання як класичних так і сучасних методів наукових досліджень територіально-рекреаційних систем.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є виявлення загальних тенденцій розвитку та структури територіальної туристсько-рекреаційної системи дитячого оздоровчого типу на території Чернівецької області.

Виклад основного матеріалу. За трактуванням В.С. Преображенського територіальна рекреаційна система – соціальна географічна система, яка складається із взаємопов'язаних підсистем: природних та культурних комплексів, інженерних споруд, обслуговуючого персоналу, органу управління та рекреантів. Характеризується територіально-рекреаційна система – функціональною цілісністю (стан підсистем визначається функцією системи в цілому).

Туристсько-рекреаційні системи типізують за трьома ознаками: 1) функціями рекреаційної діяльності (лікувальний, оздоровчий, спортивний, пізнавальний); 2) ступенем співвідношення в організації відпочинку незмінної природи і технологічних систем (урбанізований із підтипами міста-курорти, міста-екскурсійні центри, дачні селища; неурбанізований із підтипами прогулянкові парки, спортивні парки, мисливські (риболовні) парки, архітектурно-історичні парки); 3) територіальною орієнтацією (світового, всесоюзного, міжагломераційного, міського значення).

Будь-яка ТРС базується як на безпосередніх зв'язках між рекреаційними установами, так і на опосередкованих територією відносинах між ними. Для визначення різних типів ТРС характер цих зв'язків і відносин є вирішальним. Рекреаційні об'єкти в одній ТРС можуть пов'язувати: а) безпосередні зв'язки виробничо-технологічного характеру; б) спільне управління; в) участь у спільному наданні кінцевих послуг; г) належність до однієї галузі чи підгалузі; д) знаходження рекреаційних

установ у межах будь-якої самоврядної території; е) використання спільних ресурсів певної території; є) наявність потенційних можливостей для ефективних взаємозв'язків.

На території Чернівецької області існують певні особливості (сприятливі кліматичні умови, велика кількість річок, джерел мінеральної води, поєднання мальовничих Прут-Дністровських лісостепових, передгірських і гірських ландшафтів, багаточисельність заповідних територій, пам'яток історії, природи, архітектури і культури, відносно достатня забезпеченість транспортними сполученнями поряд зі своєрідним етнокультурними особливостями), які створюють широкі реальні можливості для розвитку всіх типів ТРС. Проте, у даній статті ми зосередили увагу на дослідженні формування ТРС дитячого оздоровчого типу.

Основна функція оздоровчого типу ТРС — відновлення і розвиток фізичних та духовних сил людини, профілактика захворювань, зняття втоми. Для цього типу ТРС властиві спеціальні природні об'єкти, високий рівень обслуговування відпочиваючих. Характерні заняття рекреантів: купання, сонячні і повітряні ванни, прогулянки, спортивні ігри, збирання грибів, ягід, екскурсії. Прикладами дитячого оздоровчого типу можуть бути приміські та шкільні дитячі табори, туристичні комплекси, дачні селища.

Для вивчення ТРС дитячого-оздоровчого типу необхідно визначити її елементарний склад – одна із ключових проблем формування ТРС. Найпоширенішим є класичний підхід, який дозволяє об'єднати різноякісні об'єкти в рамках гетерогенної системи у кілька підсистем: основна функціональна (інфраструктурна, організаційно-управлінська, природно-рекреаційна, історико-культурна, рекреаційно-діяльнісна); матеріально-побутова (проживання, харчування); кадрова (обслуговуючий персонал); споживацька (туристи, рекреанти). Всі підсистеми пов'язані прямими та зворотними зв'язками, що забезпечує цілісність системи.

Оздоровлення дітей, як складова дитячо-юнацького туризму сьогодні є одним важливих напрямів розвитку туризму Чернівецької області. У цій галузі в області працюють не лише туристичні фірми, а й туристські клуби і секції, центри дитячо-юнацького і молодіжного туризму, туристські бази і табори. Звичайно, більша частина з них впродовж останніх років була приватизована, але не

припинила роботу. Недостатнім є фінансування державними, регіональними, самоврядними чи профспілковими організаціями, тому галузь вимушена комерціалізуватися, поступово втрачаючи свою основну, соціальну функцію.

Дитячі оздоровчі заклади Чернівецької області класифікуються наступним чином: за місцезнаходженням (за межами населеного пункту, у межах населеного пункту), за режимом роботи (цілодобові, з денним перебуванням не менше 6 годин), за терміном роботи (цілорічного функціонування, сезонного, змінного), за типами (заміські, які розташовані у приміщенні за межами населеного пункту, де діти перебувають цілодобово; санаторного типу, де діти перебувають цілодобово і де поряд із оздоровчими надаються комплекси медичних профілактичних послуг, спрямованих на запобігання захворюванням).

З метою охоплення дітей організованими формами відпочинку в літній період створюються наметові табори.

Впродовж літнього періоду 2011 на території Чернівецької області діяло 402 дитячих оздоровчих закладів сезонної дії, де оздоровлювалось майже 55906 українських школярів та учнів. Крім того, 1630 тис. дітей та підлітків Чернівецьчини було оздоровлено у санаторно-курортних закладах, зокрема, у дитячих оздоровчо-санаторних позаміських закладах цілорічної дії – 150 дітей.

Серед областей Західного регіону України Чернівецька область посідає одне з провідних місць за кількістю наявних таборів відпочинку та кількості місць у них.

Кількість літніх таборів відпочинку, їх ємність та кількість оздоровлених у них дітей можна проаналізувати за даними таблиці 1.

До загальної кількості літніх оздоровчих таборів належать і пришкільні табори, які діють майже у всіх загальноосвітніх навчальних закладах. Дитячі оздоровчі табори діяли у всіх районах області (рис.1).

Із наведеного рисунка видно, що найбільша кількість таборів зосереджено на території Сторожницького (53) та Глибоцького районів (41), по 34 табори у Вижницькому та Хотинському районах і 35 у Заставнівському. Крім того, міським управлінням освіти та молодіжними організаціями були відкриті дитячі оздоровчі табори (наметові та пристосовані) на території Вижницького та Заставнівського районів.

Дитячі оздоровчі заклади Чернівецької області

Тип оздоровчого закладу	Кількість	Ємність	Кількість оздоровлених осіб
Позаміські оздоровчі	12	3026	6829
Санаторно-курортного типу	3	685	1630
З денним перебуванням	382	×	46407
Профільних	4	-	988
<i>Із загальної кількості</i>			
Стаціонарні	15	3711	8459
Пристаєсовані	382	×	46407
Наметові	5	×	1040

Основна частина оздоровчих таборів (83,6% від загальної кількості) – організовані районними і міськими відділами освіти, 5,1% - Федерацією профспілок України, 3,5% - виконавчими органами державних адміністрацій міст і районів.

У таблиці 2 наведена інформація про дислокацію деяких дитячих оздоровчих закла-

дів на території Чернівецької області. Зазначені дитячі оздоровчі заклади існують вже не одне десятиліття, їх вважають найвідомішими на території Чернівецької області, де щорічно оздоровлюються сотні Буковинських дітей та підлітків. Зауважимо, що незважаючи у труднощах фінансування зазначені оздоровчі заклади забезпечують дітям відпочинок згідно із нормативними та законодавчими вимогами.

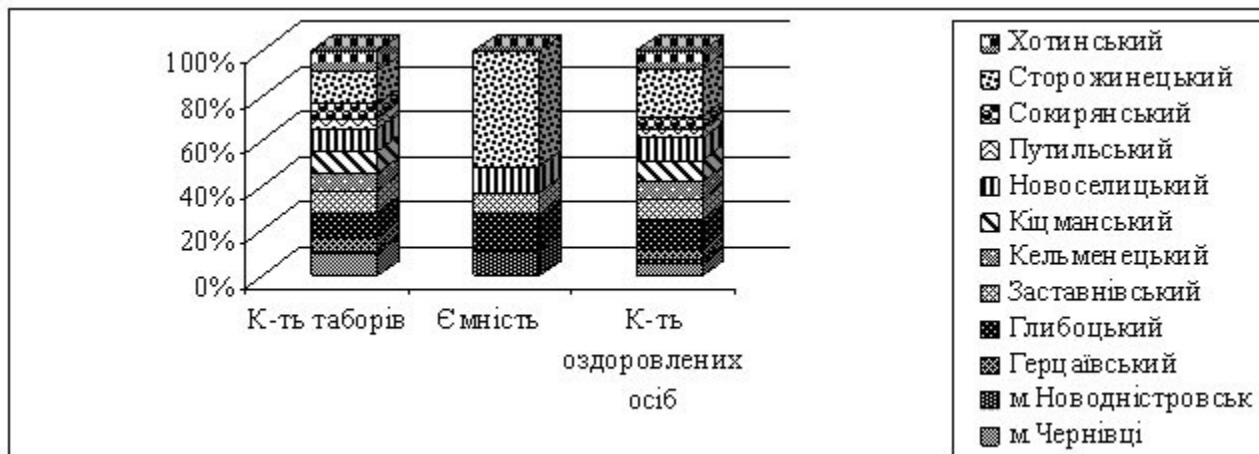


Рис. 1. Територіальна організація дитячого відпочинку в оздоровчих закладах Чернівецької області.

Таблиця 2

Дислокація деяких дитячих заміських стаціонарних оздоровчих таборів

№ п/п	Місце дислокації (район)	Назва оздоровчого закладу, підпорядкування
1.	Сторожинецький	ДОТ "Перлина гір" (управління освіти і науки облдержадміністрації, обласна школа-інтернат для дітей сиріт, с.Банилів Підгірний)
		ДОТ "Вербиченька" (Чернівецький обком профспілки працівників лісових галузей і Сторожинецький держлісгосп, с. Давидівка)
		ТЗОВ "Золотий колос" (дитячий санаторно-оздоровчий центр, с. Панка)
		ДОТ "Водограй" (управління МВС України у Чернівецькій області, с. Гільче)
		ОВЗ "Лунка" (управління освіти і науки облдержадміністрації, с.Красноільськ)
		ДОТ "Буковинське орлятко" (ПП Дембіцька Наталя Миколаївна, с. Глибочок)
2.	Глибоцький	ДОТ "Вогник Буковини" (обком профспілки працівників споживчої кооперації, с. В.Кузьмин)
3.	Вижницький	Дитячий пансіонат відпочинку "Юність" (обком профспілки працівників житлово-комунального господарства, місцевої промисловості, побутового обслуговування населення, смт. Берегомет)
		Пансіонат з лікування матери і дитини "Зелені пагорби" (облпрофрада, с.Виженка)
		Пансіонат з лікування "Черемош" (обласне дочірнє підприємство "Чернівцітурист" м. Вижниця)
4.	Новоселицький	ДОТ "Калинка" (відділ освіти і науки Новоселицької райдержадміністрації, с. Ванчиківці)

5.	Заставнівський	База відпочинку "Берізка" (ПП "База відпочинку "Берізка" (с.Репуженці, вул.Центральна, 67)
		ДОТ "Дністер плюс"(ПП "Оздоровчий комплекс "Дністер плюс", с. Брідок, вул. Миру,1-А)
		ДСОТ "Буковинка" (Чернівецька обласна дитячо-юнацька спортивна школа, с. Репуженці)
6.	Сокирянський	КП "Лісова казка" (Новодністровська міська рада, м. Новодністровськ)

Значний вклад в оздоровлення дітей, особливо старшокласників, внесли різні молодіжні організації. За даними Головного управління у справах молоді та спорту у всіх оздоровчих таборах багато уваги приділяють організації та проведенню спортивних змагань, мандрівок, екскурсій, дискотек, клубів веселих та кмітливих. Активно впроваджувались форми роботи з дітьми, спрямовані на розвиток їх здібностей та, відродження національних традицій і обрядів.

Слід зазначити, що літні оздоровчі табори відпочинку належать до позашкільних закладів освіти, які у свою чергу належать до системи освітньо-виховного комплексу тому територіальна структура літніх оздоровчих таборів, а особливо денних, на пряму залежить від розміщення середніх загальноосвітніх закладів.

Особливим елементом ТРС дитячого оздоровчого функціонального типу є кадровий потенціал. У Чернівецькій області навчальні заклади I-IV рівнів акредитації готують кадри різних спеціальностей, які забезпечують функціонування ТРС на території області та регіону.

Кількість працівників та кадрові посади визначаються "Типовими штатними нормативами оздоровчих таборів (комплексів) для дітей, підлітків та учнівської молоді з цілодобовим перебуванням". При визначенні загальної кількості кожного структурного підрозділу табору перш за все керуються необхідністю забезпечення повної безпеки життя і здоров'я дітей та дотримання норм чинного законодавства. Кількість вихователів встановлюється з розрахунку 2-3 одиниці на кожен загін. На кожні 2-3 загони встановлюється посада підмінного вихователя та посада помічника вихователя. При наявності у таборі туристського клубу встановлюється посада інструктора з туризму.

Кількість педагогічних працівників залежить від кількості дітей на зміну. При наявності пляжу встановлюється посада інструктора з фізкультури і спорту на кожні 150 дітей. Кількість керівників гуртків встановлюється з розрахунку одна одиниця на

кожні 4 групи. Кількість акомпаніаторів визначається з урахуванням кількості гуртків, що потребують музичного супроводу, а також часу, який витрачається на супровід ранкової гімнастики, підготовку й проведення культурно-масових та спортивних заходів. При наявності книжкового фонду встановлюється посада бібліотекаря. Вимоги, що висуваються до тих, хто бажає працювати в таборі залежать від специфіки або типу того чи іншого табору.

Враховуючи те, що на території Чернівецької області наявна природно-ресурсна та матеріально-технічна база для організації та функціонування ТРС оздоровчого типу, а також те, що дитячі оздоровчі заклади переходять із державної у приватну власність можна рекомендувати створення туристичного кластеру на базі дитячих оздоровчих закладів.

На думку аналітиків, кластером слід вважати географічну групу взаємозалежних компаній, асоційованих інститутів у певній галузі, які пов'язані спільними цілями і доповнюють один одного. У нашому випадку група рекреаційно-оздоровчих закладів дитячого типу, які виконують одну функцію на території Чернівецької області.

Необхідно зазначити, що кластер – добровільне об'єднання вже існуючих дитячих оздоровчих закладів, яке не регламентоване ні кількісно, ні якісно. Мета його створення – підвищення конкурентоздатності рекреаційних послуг для дітей на ринках різних рівнів. Кластеризація сприяє налагодженню взаємопорозуміння між державними і бізнесовими колами при вирішенні економічних проблем туристко-рекреаційної галузі Чернівецької області.

Стає зрозумілим, що за своєю природою кластер є моделлю територіальної організації продуктивних сил суспільства, здатною значною мірою сприяти поширенню ринкового світогляду і відповідати господарським реаліям українського сьогодення.

Висновок. Підсумовуючи варто зазначити, що аналіз наукових публікацій з питань туристсько-рекреаційної оздоровчої діяльності дитячих закладів, як важливої та соціально значимої складової рекреаційної діяльності дає

право стверджувати, що дитячий оздоровчий туризм на території Чернівецької області можна вважати специфічною територіальною рекреаційною системою, яка складається із двох взаємопов'язаних підсистем. Перша підсистема включає ресурсно-туристський потенціал території області, кадровий потенціал системи дитячого оздоровчого туризму, матеріально-технічну базу, органи управління системою дитячого оздоровчого туризму. Дру-

га підсистема – основної ланки системи – діти та юнацтво, що обрали туристсько-рекреаційну діяльність для задоволення своїх специфічних потреб у вихованні, оздоровленні, пізнанні навколишнього світу, фізичному розвитку. Важливим, також, залишається підвищення ефективності роботи дитячих оздоровчих закладів, що може реалізуватися у результаті створення туристичних кластерів як обласного, так і регіонального рівня.

Література:

1. *Виклюк Я.І.* Порівняльний аналіз методів fuzzy logic та аналізу ієрархій в задачах визначення привабливості території / *Я.І. Виклюк, О.І. Артеменко* // Вестник національного технічного університету „ХПИ”. – № 21. – 2010 г. – С. 18-30.
2. *Гаценбиллер Н.Ю.* Организационно-экономический механизм управления устойчивым развитием региональной туристско-рекреационной системы: автореферат диссертации... кандидата экономических наук: 08.00.05 / *Гаценбиллер Н.Ю.* – Санкт-Петербург, 2008. – 18 с.
3. *Колотуха О.В.* Дитячо-юнацький туризм в Україні як специфічна територіально-рекреаційна система / *О.В. Колотуха* // Культура народов Причерноморья. – № 36. – 2002. – С.283-288.
4. *Мажар Л. Ю.* Территориальные туристско-рекреационные системы: геосистемный подход к формированию и развитию: диссертация ... доктора географических наук: 25.00.24 / *Мажар Лариса Юрьевна.* – Санкт-Петербург, 2009. – 379 с.
5. *Саранча М. А.* Территориальная туристско-рекреационная система как комплексное общественно-природное образование / *М.А. Саранча* // Вестник Удмуртского университета. – Вып. 3. – 2010. – С. 58 - 67.
6. *Фоменко Н. В.* Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник. / *Н. В. Фоменко.* – К: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
7. *Шабалина С.А.* Пространственный анализ туристско-рекреационной сферы / *С.А. Шабалина, Е.В. Краснов* // Региональные исследования. – № 6 (26). – 2009. – С. 3-9
8. *Швец И.Ю.* Экономическая сущность территориальной структуры туристического рынка / *И.Ю. Швец* // Экономика Крыма. – № 3(32). – 2010 – С.79-87.
9. *Школа І. М.* Розвиток міжнародного туризму в Україні / *І. М. Школа, В. С. Григорків, В. Ф. Кифяк.* – Чернівці: Рута, 1997 – 346 с.
10. *Шулик В. В.* Про рекреаційне районування території України / *В.В. Шулик* // Коммунальное хозяйство городов. – № 76. – С. 431-442.

Резюме:

Н.С. Андрусyak. ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ТУРИСТИЧЕСКО-РЕКРЕАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТИПА НА ТЕРРИТОРИИ ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ.

В статье показано значимость и своевременность анализа функциональной структуры туристско-рекреационных систем детского оздоровительного типа на территории Черновицкой области. Подано общую характеристику детских оздоровительных лагерей сезонного действия. Предложено создание туристско-рекреационного кластера на базе детских оздоровительных заведений на территории Черновицкой области.

Ключевые слова: туристско-рекреационная система, рекреационная география, детские оздоровительные заведения, туристический кластер.

Summary:

N. Andrusyak. THE FUNCTION OF HEALTH-IMPROVEMENT TYPE TOURISM RECREATIONAL SYSTEM ON THE CHERNIVTSY REGION TERRITORY.

The important and timely analyze of the function structure of health-improvement children type tourism recreational system on the Chernivtsy region territory is showed. The general characteristic of season function health-improvement children camps is suggested. The offered of create tourism recreational cluster on the base health-improvement children establishments on the Chernivtsy region territory.

Key words: tourism recreational system, recreational geography, health-improvement children establishments, tourism recreational cluster.

Рецензент: проф. Кілінська К.Й.

Надійшла 27.09.2011р.